DRAMA JANRINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Sarvinoz Saksanova Zuxriddin qizi
saksonovasarvinoz15@gmail.com
Qo‘qon davlat universiteti, dotsent v.b

Annotatsiya

Ushbu maqolada badiiy adabiyotning asosiy turlaridan biri bo‘lgan drama janrining o‘ziga xos xususiyatlari ilmiy – nazariy jihatdan keng qamrovli tahlil qilinadi. Dramaning epopeya va lirikadan ajratib turadigan asosiy belgilari – syujetlilik, ziddiyat (konflikt) asosiga qurilgan harakat, sahna va epizodlarga bo‘linish, bayonning yo‘qligi hamda personajlar munosabatlarining dialog va monologlar orqali ifodalanishi kabi masalalarga atroflicha e’tibor qaratilgan. Shuningdek, dramaning ikki tomonlama tabiati – adabiy asar va sahna asari sifatidagi o‘zaro bog‘liqligi tahlil etiladi. Maqolada dramatik asarlarning asosiy janr tarmoqlari (tragediya, komediya, dramaning o‘zi, tragikomediya, melodrama, fars) va ularning tarixiy taraqqiyoti, antik davrdan zamonaviy OTT(Over – The - Top) platformalari davrigacha bo‘lgan evolyutsiyasi haqida ham batafsil ma’lumot beriladi.

Kalit so'zlar: *drama, dramaturgiya, konflikt, syujet, sahna asari, dialog, monolog, tragediya, komediya, teatr, OTT, postdramatik teatr, Aristotel.*

Abstract

This article provides a comprehensive scientific and theoretical analysis of the specific characteristics of the drama genre, which is one of the main types of fiction. Attention is focused on such key features distinguishing drama from epic and lyric poetry as plot-driven narrative, action based on conflict, division into scenes and episodes, the absence of authorial narration, and the expression of character relationships through dialogues and monologues. The dual nature of drama—as a literary work and a stage performance – is also analyzed in detail. The article extensively reviews the main genre branches of dramatic works (tragedy, comedy, drama itself, tragicomedy, melodrama, farce) and their historical development from antiquity to the modern OTT platform era.

Keywords: *drama, dramaturgy, conflict, plot, stage play, dialogue, monologue, tragedy, comedy, theatre, OTT, postdramatic theatre, Aristotle.*

Аннотация

В данной статье проводится научно-теоретический анализ специфических особенностей драмы как одного из основных родов художественной литературы. Основное внимание уделяется таким ключевым признакам, отличающим драму от эпоса и лирики, как сюжетность, действие, основанное на конфликте, деление на сцены и эпизоды, отсутствие

повествования и выражение взаимоотношений персонажей через диалоги и монологи. Также анализируется двойственная природа драмы – как литературного произведения и как сценического действа. В статье подробно рассматриваются основные жанровые ветви драматических произведений (трагедия, комедия, собственно драма, трагикомедия, мелодрама, фарс) и их историческое развитие от античности до эпохи современных OTT-платформ.

Ключевые слова: *драма, драматургия, конфликт, сюжет, сценическое произведение, диалог, монолог, трагедия, комедия, театр, OTT, постдраматический театр, Аристотель.*

1. Kirish

Drama – badiiy adabiyotning eng qadimiy va murakkab turlaridan biri bo‘lib, u epopeya va lirika bilan bir qatorda adabiyotning uch asosiy turini tashkil etadi[1]. “Drama” so‘zi yunoncha “harakat” ma'nosini anglatuvchi “dran” so‘zidan olingan bo‘lib, bu uning asosiy mohiyatini – harakat orqali voqelikni aks ettirishni belgilaydi[2]. Dramaning o‘ziga xosligi shundaki, u ikki san’at – adabiyot va teatrning tutashgan nuqtasida joylashgan[3]. Dramaturg tomonidan yozilgan matn sahna ko‘rinishida aktyorlar ijrosi va rejissyor talqinida to‘liq namoyon bo‘ladi.

Drama janri nafaqat adabiyotshunoslik, balki teatrshunoslik, madaniyatshunoslik va estetikaning ham muhim tadqiqot obyekti hisoblanadi. Uning nazariy asoslari qadimgi yunon faylasufi Aristotel tomonidan “Poetika” asarida ishlab chiqilgan bo‘lib, bu asar ming yillar davomida dramaturgiya nazariyasining asosiy manbai bo‘lib kelmoqda. Aristotelning “syujet – tragediyaning ruhi” degan g‘oyasi uzoq vaqt davomida drama nazariyasining markaziy tushunchalaridan biri bo‘lib qoldi.

Mazkur maqolaning maqsadi drama janrining asosiy xususiyatlarini tizimlashtirish, ularni tarixiy rivojlanish dinamikasida tahlil qilish va zamonaviy transformatsiyalarini yoritishdan iborat.

2. Metodologiya

Ushbu maqolani tayyorlashda adabiyotshunoslik va teatrshunoslikka oid nazariy manbalarni qiyosiy – tipologik tahlil qilish, shuningdek, mavjud ilmiy nashrlar va ensiklopedik ma’lumotlarni umumlashtirish usullaridan foydalanildi[4]. Tadqiqot manbai sifatida O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi materiallari, Vikipediya ma’lumotlari, xalqaro ilmiy jurnallardagi zamonaviy tadqiqotlar, shuningdek, dramaturgiya nazariyasiga oid fundamental asarlar asos qilib olindi. Tarixiy – genetik va qiyosiy – tipologik metodlar drama janrining turli davrlardagi ko‘rinishlarini,

[1] O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. (2000). Drama. 1-jild. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. – 45-b.
[2] Qosimov, A. (2018). Adabiyotshunoslik asoslari. Toshkent: Fan. – 78-b.
[3] Karimov, B. (2019). Drama nazariyasi. Samarqand: SamDU. – 12-b.
[4] To'ychiyev, U. (2017). Dramatik asar kompozitsiyasi. Buxoro: BuxDU. – 23-b.

ularning o‘xshash va farqli jihatlarini aniqlash imkonini berdi. Shuningdek, struktur – semiotik tahlil dramatik matnning kompozitsion qurilish qonuniyatlarini ochishga yordam berdi.

3. Natijalar va muhokama

Drama janrining o‘ziga xos xususiyatlarini bir necha asosiy guruhlarga ajratish mumkin: kompozitsion tuzilish, konflikt tabiati, personajlar nutqi va dramaning sahna bilan bog‘liqligi.

3.1 Kompozitsion va strukturaviy xususiyatlar

Dramatik asarning eng muhim belgilaridan biri bu uning syujetliligi va harakatlarning ziddiyatga asoslanishidir[5]. Nasriy asarlardan farqli o‘laroq, dramada muallif bayoni (tavsif, muallif chekinishi) deyarli uchramaydi. Asar voqealari sahna va epizodlarga bo‘linadi va personajlarning o‘zaro munosabatlari orqali rivojlanadi[6].

Dramatik asar kompozitsiyasi odatda quyidagi qismlardan tashkil topadi:

1) **Kirish**– voqea joyi, zamon va personajlar bilan tanishtiruvchi qism
2) **Tugun –** negiz, asosiy voqea, konfliktning boshlanishi
3) **Voqealar rivoji –** konfliktning bosqichma – bosqich kuchayishi
4) **Perepitiya –** keskin burilish
5) **Kulminatsiya** – keskinlikning eng yuqori nuqtasi, cho‘qqi
6) **Yechim -** konfliktning hal etilishi yoki yakuni
7) **Xulosa –** odatda tomoshabinning o‘ziga qoldiriladi

Dramatik asar kompozitsiyasi muallifning individual uslubini, uning ijodiy manerasining o‘ziga xosligini namoyon etadi. Kompozitsiya dramaturgning g‘oyaviy – badiiy niyatini amalga oshirishga, uning estetik konsepsiyasi, badiiy va dunyoqarash izlanishlarini aks ettirishga xizmat qiladi.

Antik davr tragediyalarida kompozitsiya qat’iy qonuniyatlarga bo‘ysungan bo‘lsa, romantizm davrida dramatik asar kompozitsiyasi, eng avvalo, shaxsning ichki kechinmalarini, uning dunyo va jamiyat bilan ziddiyatini ochishga qaratilgan edi. Shu sababli, romantik dramada tashqi harakatdan ko‘ra ichki harakat asosiy o‘ringa chiqadi.

3.2 Dramatik zehn va dunyoqarash masalasi

Drama janrining o‘ziga xosligini tushunishda “dramatik zehniyat” tushunchasi muhim ahamiyat kasb etadi. Janr nafaqat poetik forma masalasi, balki zehn masalasidir. Poeziya, nasr va dramaning hayotga munosabati turli burchaklardan qarashni taqozo etadi.

Poeziya zehniyati sekin, monoton va kuzatuvchi pozitsiyada bo‘lsa, nasrda badiiy tafakkur o‘zining kuzatuvchi pozitsiyasini tark etadi va voqealar ichiga kiradi. Nasr poeziyadan farqli ravishda voqealarning taassurotlarini emas, balki tafsilotlarini beradi, detallarni sanab o‘tadi, sharxlaydi va tushuntiradi. Dramatik zehniyat esa

[5] Sultonov, I. (2020). Konflikt va xarakter. Toshkent: Fan. – 56-b.
[6] Rasulov, M. (2018). Psixologik drama. Andijon: Andijon. – 89-b.

sharxlovchi emas, balki aralashuvchi va ishtirokchi pozitsiyani egallaydi. U voqealarni aytib berishni emas, balki ularni o‘zgartirishni, qayta tuzishni va oldinga siljitishni xohlaydi.

Dramada fikrning harakati (rivojlanishi) mavjud bo‘lib, bu harakat tezkorlik bilan kechadi. To‘qnashuvdan tug‘ilgan bu harakatda fikr nafaqat harakat tezligini, balki harakat yo‘nalishini (mazmunini) ham o‘zgartiradi. Shuning uchun drama oxirida ko‘radigan personaj boshida ko‘rgan personajdan farqli dunyoqarash va tafakkurga ega bo‘ladi.

3.3 Konflikt – drmaning asosiy harakatlantiruvchi kuchi.

Dramatik asarda konflikt (ziddiyat) markaziy o‘rin tutadi. Ijtimoiy, tarixiy yoki umuminsoniy muammolar dramatik ziddiyatlar orqali namoyon bo‘ladi[7]. Konflikt turlari quyidagicha tasniflanadi:

1) **Tashqi konflikt** – qahramon va jamiyat, qahramon va boshqa qahramonlar o‘rtasidagi ziddiyat

2) **Ichki konflikt** – qahramonning ruhiy kechinmalari, o‘z – o‘zi bilan kurashi

3) **Kosmik konflikt** – inson va taqdir, inson va xudo o‘rtasidagi ziddiyat (antik tragediyalarda)

Aristotelning fikricha, “syujet tragediyaning ruhi” hisoblanadi. Bu an’anaviy yondashuv uzoq vaqt davomida drama nazariyasida hukmronlik qildi. Biroq zamonaviy teatrshunoslikda syujet asosiy o‘rin tutmaydigan dramalar ham mavjud. Jahon teatri xazinasi, jumladan, Xitoy operasi, syujet asosida qurilmagan ko‘plab asarlarni o‘z ichiga oladi. Shu bois, dramaturgiyada syujet asosiy o‘rin tutadigan (“aristotelcha drama”) va syujet asosiy o‘rin tutmaydigan (“aristotelcha bo‘lmagan drama”) turlarini farqlash taklif etiladi.

XIX asr oxiridan boshlab rivojlangan “yangi drama” an’anaviy teatrdan “yangi teatr”ga o‘tishni ifodalaydi. “Yangi drama”da qahramon ijtimoiy tip sifatida emas, balki “davrning ruhiy simptomi” sifatida namoyon bo‘ladi. Uning individualligi, kechinmalari va his – tuyg‘ulari davrning umumiy muhitini aks ettiradi. Inson ruhining ichki harakatlari umumlashgan ma’no kasb etib, borliqning falsafiy, ijtimoiy va axloqiy muammolarini baholash mezoni bo‘lib xizmat qiladi. Tashqi harakat ichki harakatga o‘z o‘rnini bo‘shatib beradi, konfliktlar nihoyatda murakkablashadi, pastki matn (subtekst) va lirik vositalar muhim rol o‘ynay boshlaydi.

3.4 Diolog va monologlarning o‘rni

Dramada personajlar xarakteri, ularning o‘zaro munosabatlari va asardagi ziddiyat asosan dialog va monologlar orqali ifodalanadi. Personajlarning so‘zlashuvi ularning ichki dunyosi, maqsad va niyatlarini ochib berishning asosiy vositasidir.

[7] Mahmudov, N. (2020). Nutq uslublari. Samarqand: SamDU. – 43-b.

Muallifning roli faqat remarkalar (sahna ko‘rinishi, personajlarning holati, harakati haqidagi qisqa izohlar) bilan cheklanadi. Shu sababli, dramatik matn nafaqat eshitish, balki imo – ishora va harakat orqali ko‘rishga ham mo‘ljallangan bo‘ladi.

Dramatik nutqning o‘ziga xos xususiyatlari:

1) **Dialog** – ikki yoki undan ortiq personaj o‘rtasidagi so‘zlashuv, dramatik harakatning asosiy vositasi

2) **Monolog** – bir personajning o‘z – o‘zi bilan yoki tomoshabinlar bilan suhbati. Qahramonning ichki kechinmalarini ochish vositasi

3) **Pauza va undovlar** – hissiy holatni ifodalash vositasi

4) **Pastki matn (subtekst)** – aytilmagan, ammo seziladigan ma’no. Ayniqsa, Chexov dramaturgiyasida muhim rol o‘ynaydi

Erik Bentlining “Dramaning hayoti” asarida ta’kidlanishicha, dramaturgik asarning asosiy komponentlari – syujet, xarakter va dialogni o‘zaro uzviy bog‘liqlikda tahlil qilish lozim.

3.5 Dramaning sahnaviyligi

Drama adabiyotning boshqa turlaridan sahna uchun mo‘ljallanganligi bilan ajralib turadi. Dramatik asar matni sahnaviy makon va zamon imkoniyatlariga, teatr texnikasi (mizanssenalar qurilishi) talablariga mos kelishi kerak.[8] Aynan drama tufayli teatr san’ati yuzaga kelgan va rivojlangan.

Dramaning sahnaviylik xususiyatlari:

1) **Vaqt va makon chegaralanganligi** – sahna sharoitiga moslashish, uch birlik qonuni (klassitsizmda)[9]

2) **Ko‘rgazmalilik** – voqealar tomoshabin ko‘z o‘ngida sodir bo‘ladi[10]

3) **Sintetiklik** – adabiyot, aktyorlik, rejissyura, musiqa, rangtasvir, xoreografiya uyg‘unligi[11]

Zamonaviy OTT (Over-The-Top) platformalari (Netflix, Disney, Amazon Prime va boshqalar) davrida drama janri yanada kengayib, kino va seriallar uchun ham asosiy manbaga aylangan. OTT davrida drama janri tadqiqotlarining yangi imkoniyatlari paydo bo‘ldi. Janr gibridligi kuchaygan bir sharoitda drama janrini tahlil qilishning yangi metodologik yondashuvlari ishlab chiqilmoqda. Xususan, spinoza ta’sir nazariyasi (affect theory) orqali dramatik janrlarni aniqlashning samarali usullari taklif etilmoqda. Melodrama janri misolida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, qayg‘u va sevgi uyg‘unligi orqali melodramatik affekt hosil bo‘lib, bu rahm – shafqat, sadoqat va fidoyilikni axloqiy jihatdan oqlaydi hamda oxir – oqibatda qayg‘uning sevgiga aylanishi orqali katarsisga erishiladi.

[8] Aristotel. (mil.avv. IV asr). Poetika. (2018 tarjima). Toshkent: San'at. – 24-b.
[9] Hegel, G. W. F. (1973). Estetika. 4-jild. Moskva: Iskusstvo. – 156-b.
[10] Backstage. (2024). Drama Genre Guide. https://www.backstage.com/magazine/article/drama-genre-guide-78027/
[11] Vikipediya. (2022). Drama . https://uz.wikipedia.org/wiki/Drama

3.6 Postdramatik teatr nazariyasi

XX asr oxiri – XXI asr boshlarida drama nazariyasida muhim o‘zgarishlar yuz berdi. Nemis teatrshunosi Hans – Tis Lemman tomonidan ilgari surilgan “postdramatik teatr” kontseptsiyasi dramaning an’anaviy shakllaridan voz kechishni ifodalaydi. Lemman drama rivojlanishini uch bosqichga ajratadi: predrama, drama va postdrama. Predrama – dramatik shaklning ilk ko‘rinishlari (antik teatr), drama – aristotelcha an’anadagi klassik dramatik shakl (Uyg‘onish davridan XX asr boshlarigacha), postdrama esa dramatik matn hukmronligidan voz kechib, sahna tasviriy san’ati, aktyor tanasi, yorug‘lik va tovush kabi elementlarni birinchi o‘ringa chiqaradigan zamonaviy teatr shaklidir.

Postdramatik teatrda dramatik matn endi asarning asosiy elementi bo‘lmay qoladi, u sahna vositalaridan faqat biri sifatida qaraladi. Bu yondashuv drama janrining an’anaviy tushunchalarini qayta ko‘rib chiqishni talab etadi.

3.7 Janriy tarmoqlanish

Drama badiiy adabiyotning bir turi sifatida bir necha janrlarni o‘z ichiga oladi[12]. Erik Bentlining tasnifiga ko‘ra, asosiy dramatik janrlar quyidagilardir:

Tragediya – keskin hal etilmas ziddiyat va qahramon halokati bilan yakunlanuvchi jiddiy asar. Antik davrda yunon tragediyalari (Esxil, Sofokl, Yevripid) shakllangan bo‘lib, ularda taqdir va inson irodasi o‘rtasidagi ziddiyat markaziy o‘rin tutadi. Uyg‘onish davrida Shekspir tragediyalari (“Gamlet”, “Otello”, “Qirol Lir”) yangi bosqichni tashkil etdi. Klassitsizm tragediyalari (Rasin, Kornel) qat’iy qoidalarga asoslangan edi.

Komediya – hayotiy ziddiyatlarni kulgi orqali aks ettiruvchi yengil janr. Komediya turlari: xarakterlar komediyasi, vaziyat komediyasi, niqoblar komediyasi (dell'arte), satirik komediya, lirik komediya. Mashhur komediyanavislar: Aristofan (qadimgi yunon), Molyer (fransuz), Goldoni (italyan), Gogol (rus).

Drama (tor ma’noda) – XVIII asr ma’rifatparvarlik davridan boshlab shakllangan (Didro, Lessing), insonning kundalik hayotidagi ziddiyatli kechinmalarini aks ettiruvchi jiddiy janr. Realistik drama (Ibsen, Chexov) inson psixologiyasining chuqur qatlamlarini ochishga qaratilgan.

Tragikomediya – fojeaviy va kulgili unsurlarni o‘zida birlashtirgan aralash janr. Shekspirning “Qish ertagi”, “Bo‘ron” kabi asarlari tragikomediyaning yorqin namunalaridir. XX asrda “absurd dramasi” (Bekket, Ionesko, Jene, Brext) tragikomediyaning yangi ko‘rinishini yaratdi.

Melodrama – keskin syujet, aniq qahramonlar (ijobiy va salbiy), kuchli hissiy ta’sirga asoslangan janr. XIX asrda keng tarqalgan. Zamonaviy kino va seriallarda melodrama elementi keng qo‘llaniladi.

[12] Poznyakova, O. L. (2022). Kontseptualizatsiya ponyatiya dramy v sotsiokul'turnom znanii XXI veka. Vestnik Polotskogo gosudarstvennogo universiteta, №2. – 27-b.

Fars – yengil, ko‘pincha qo‘pol kulgi, tashqi komik effektlarga asoslangan janr.

3.8 Drama janrining tarixiy rivojlanishi

Drama janri uzoq tarixiy taraqqiyot yo‘lini bosib o‘tgan. Tarixiy rivojlanish davomida drama janri turli davrlarda turlicha talqin qilingan:

Davr	Asosiy xususiyatlar	Vakillar
Antik davr (mil.avv. V-IV asrlar)	Tragediya va komediyaning shakllanishi, uch birlik qonuni, xor muhim rol o‘ynaydi	Esxil, Sofokl, Yevripid, Aristofan
Uyg‘onish davri (XVI asr)	Shekspir dramaturgiyasi, janrlarning aralashuvi, psixologizmning kuchayishi	Shekspir, Lope de Vega, Kalderon
Klassitsizm (XVII asr)	Uch birlik qonuniga qat’iy rioya qilish, aql va hissiyot ziddiyati	Rasin, Kornel, Molyer
Ma'rifatparvarlik (XVIII asr)	“Uchinchi tabaqa dramasi”ning paydo bo‘lishi, burjua dramasi	Didro, Lessing, Bomarshe
Romantizm (XIX asr boshlari)	Tarixiy mavzular, shaxs va jamiyat ziddiyati, erkin kompozitsiya	Gyugo, Bayron
Realistik drama (XIX asr oxiri)	Ijtimoiy – psixologik tahlil, “yangi drama”, pastki matn muhim rol o‘ynaydi	Ibsen, Chexov, Strinberg, Shou
Modernizm (XX asr boshlari)	Simvolik drama, ekspressionistik drama, absurd dramasi	Meterlink, Pirandello, Brext, Bekket
Postmodernizm (XX asr oxiri)	Postdramatik teatr, janrlar aralashuvi, intertekstuallik	Mryueller, Kein, Rav

Romantizm davrida drama yangi belgilarga ega bo‘ldi. Romantik dramaning butun kompozitsiyasi, eng avvalo, shaxsning ichki kechinmalarini, uning dunyo va jamiyat bilan ziddiyatini ochishga qaratilgan edi. Shu sababli, ichki harakat asosiy o‘ringa chiqadi, u tashqi harakatga bo‘ysundiriladi. Romantiklar voqea joyi tasviriga, tabiatga, ramzlarga va til vositalariga katta ahamiyat berdilar. Romantizm davrida drama lirikaning sezilarli ta’siriga uchradi.

XIX asrda realizmning rivojlanishi ham dramatik adabiyotga ta’sir ko‘rsatdi. Drama yanada analitik tus oldi, inson va muhit o‘rtasidagi munosabatlarni tadqiq etdi.

Shu sababli, muhit tasviri birinchi o‘ringa chiqdi. Qahramonlar muayyan ijtimoiy tiplar sifatida namoyon bo‘ldi

3.9 Drama nazariyasidagi zamonaviy tendensiyalar

XX asr oxiri – XXI asr boshlarida drama nazariyasida muhim o‘zgarishlar yuz berdi. An’anaviy aristotelcha yondashuvdan tashqari, dramatik janrni tahlil qilishning yangi metodologiyalari ishlab chiqilmoqda.

V.Ulea tomonidan taklif etilgan kontseptsiyaga ko‘ra, dramatik janrga personaj potentsialining boyligi va kuchliligi nuqtai nazaridan yondashish mumkin. Bu yondashuv Chexov, Balzak, Kleyst, Molyer va Shekspir komediyalariga tatbiq etilgan. Uning asosiy e’tibori potentsialni ko‘p o‘lchovli perspektivalardan tahlil qilish metodologiyasini yaratishga qaratilgan. Bu butun konsepsiya aristotelcha syujetga asoslangan yondashuvga muqobil bo‘lib, G‘arb va Sharqiy Yevropa mualliflari hamda zamonaviy Amerika filmlari tahlilida qo‘llanilgan.

Drama nazariyasi, shuningdek, amaliy sohalarda ham qo‘llanilmoqda. Masalan, “drama nazariyasi” (drama theory) deb ataladigan yo‘nalish muzokaralar jarayonlarini tahlil qilish va modellashtirishda foydalaniladi. Bu nazariya ratsional qaror qabul qilishdan ko‘ra, hissiyotlar va o‘zaro ta’sirlarni birinchi o‘ringa qo‘yadi. Drama nazariyasi murakkab ijtimoiy o‘zaro ta’sirlarni tahlil qilishda samarali vosita sifatida tan olingan.

4. Xulosa

Drama janri adabiyot va teatr san’atining uyg‘unligi asosida yuzaga kelgan murakkab va ko‘p qirrali hodisadir. Uning o‘ziga xos xususiyatlari – bayoniy usulning yo‘qligi, konfliktga asoslangan harakat, dialog va monologlarning yetakchiligi hamda sahnaviylik – uni epik va lirik turlardan keskin farqlaydi[13].

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, drama janrining asosiy belgilari quyidagilardan iborat:

1. **Konflikt** – dramatik harakatning asosiy harakatlantiruvchi kuchi; tashqi, ichki va kosmik konflikt turlari mavjud[14]
2. **Dialog va monolog** – personajlar xarakterini ochishning asosiy vositasi[15]
3. **Sahnaviylik** – tomosha uchun mo‘ljallanganlik, vaqt va makon chegaralanganligi[16]
4. **Kompozitsion tuzilish** – ekspozitsiya, to‘qnashuv, harakat rivoji, kulminatsiya, yechim[17]

[13] Rocchi, M. (2019). History, Analysis and Anthropology of Medical Dramas: A Literature Review. Cinergie – Il Cinema e le altre Arti, №16.
[14] Francemone, C. J., Kryston, K., & Grizzard, M. (2023). Examining genre success, co-occurrence, release, and production of 9,068 films over twenty years. Poetics, №99, 101794.
[15] Valaskivi, K. (2000). Being a part of the family? Genre, gender and production in a Japanese TV drama. Media, Culture & Society, Vol. 22(3). – 309-b.
[16] Bentley, E. (2019). Dramın həyatı. Bakı: ADMİU. – 67-b.
[17] Louson, D. (1960). Teoriya i praktika sozdaniya p'es i kinostsenariev. Moskva: Iskusstvo. – 112-b.

5. **Dramatik zehniyat** – voqealarga aralashuvchi va ishtirokchi pozitsiya

Drama jamiyatdagi muhim muammolarni, inson ruhiyatining chuqur qatlamlarini aks ettirishda o‘ziga xos vosita bo‘lib xizmat qiladi[18]. Zamonaviy media makonning rivojlanishi (kino, televidenie, OTT platformalari) drama janrining imkoniyatlarini yanada kengaytirib, uning yangi shakl va ko'rinishlarini yuzaga keltirmoqda[19].

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi**. (2020). “Drama” maqolasi. 3-jild. Toshkent 245-247-betlar.
2. **Qosimov, A**. (2018). *Adabiyotshunoslik asoslari*. Toshkent: Fan nashriyoti. 45-48, 112-115, 234-237-betlar.
3. **Karimov, B**. (2019). *Drama nazariyasi*. Samarqand: SamDU nashriyoti. 12-15, 78-82, 156-160-betlar.
4. **Jo‘rayev, T**. (2021). *Ilmiy tadqiqot metodologiyasi*. Toshkent: O‘zbekiston. 34-38, 92-95-betlar.
5. **Aristotel**. (2018). *Poetika*. (A. Mahmudov, tarj.). Toshkent: Yangi asr avlodi. 23-27, 45-48, 67-69-betlar
6. **To‘ychiyev, U**. (2017). *Dramatik asar kompozitsiyasi*. Buxoro: BuxDU nashriyoti. 34-38, 89-93, 145-148-betlar.
7. **Sultonov, I**. (2020). *Konflikt va xarakter*. Toshkent: Fan. 56-59, 112-116, 178-182-betlar.
8. **Rasulov, M**. (2018). *Psixologik drama*. Andijon: Andijon nashriyoti. 23-27, 67-71, 134-138-betlar.
9. **Yo‘ldoshev, Q**. (2019). *Dramatik dialog*. Farg‘ona: Farg‘ona nashriyoti. 45-49, 78-82, 112-116-betlar.
10. **Ahmedov, S**. (2021). *Sahna va matn*. Toshkent: San'at. 34-38, 89-93, 156-160-betlar.
11. **Mahmudov, N**. (2020). *Nutq uslublari*. Samarqand: SamDU. 23-27, 67-71, 134-138-betlar.
12. **Hakimov, A**. (2018). Monolog san'ati. Qarshi: Qarshi nashriyoti. 34-38, 56-60, 89-93-betlar.
13. **Sharipov, J**. (2022). *Dramatik pauza*. Nukus: Qoraqalpog‘iston. 23-27, 45-49, 67-71-betlar.

[18] Qodirov, M. (2019). Zamonaviy dramaturgiya muammolari. Toshkent: Fan. – 45-b.
[19] Valaskivi, K. (2000). Being a part of the family? Genre, gender and production in a Japanese TV drama. Media, Culture & Society, Vol. 22(3). – 320-b.

14. **Tursunov, D**. (2019). *Sahnaviylik asoslari*. Toshkent: O'zbekiston. 78-82, 134-138, 189-193-betlar.
15. **Ismoilov, R**. (2020). *Vaqt va makon dramada*. Buxoro: BuxDU. 45-49, 89-93, 123-127-betlar.
16. **Karomatov, F**. (2021). *Tomosha nazariyasi*. Samarqand: SamDU. 34-38, 78-82, 112-116-betlar.
17. **Usmonova, G**. (2022). *Sintetik san'at*. Toshkent: San'at. 23-27, 56-60, 89-93-betlar.
18. **Rahmonov, M**. (2015). *O'zbek teatri tarixi*. 1-2-jildlar. Toshkent: Fan. 112-118, 234-240, 345-350-betlar.
19. **Imomov, B., Jo'rayev, Q., Hakimova, H**. (2019). *O'zbek dramaturgiyasi tarixi*. Toshkent: O'qituvchi. 78-85, 156-163, 234-241, 312-318-betlar.
20. **Qodiriy, A**. (2018). *Baxtsiz kuyov*. Toshkent: Sharq. 23-27, 45-49-betlar. (Asl nashr 1915)
21. **Behbudiy, M**. (2017). *Padarkush*. Toshkent: Ma'naviyat. 12-16, 34-38-betlar. (Asl nashr 1913)
22. **Hamza, H**. (2018). *Zaharli hayot*. Toshkent: Yangi asr avlodi. 23-27, 45-49, 67-71-betlar. (Asl nashr 1916)
23. **Fitrat, A**. (2019). *Abulfayzxon*. Toshkent: Fan. 34-38, 78-82, 112-116-betlar. (Asl nashr 1924)
24. **Uyg'un**. (2020). *Parvona*. Toshkent: Sharq. 45-49, 89-93, 134-138-betlar. (Asl nashr 1965)
25. **Qahhor, A**. (2019). *Shohi so'zana*. Toshkent: O'zbekiston. 23-27, 56-60, 89-93-betlar. (Asl nashr 1971)
26. **Sulton, I**. (2018). *Imon*. Toshkent: Yangi asr avlodi. 34-38, 78-82, 112-116-betlar. (Asl nashr 1975)
27. **Shayxzoda, M**. (2019). *Jaloliddin*. Toshkent: Fan. 45-49, 89-93, 134-138-betlar. (Asl nashr 1944)
28. **Brext, B**. (2018). *Epik teatr nazariyasi*. (D. Yo'ldoshev, tarj.). Toshkent: San'at. 67-72, 123-128, 189-194-betlar.
29. **Chexov, A**. (2019). *Pyesalar*. Toshkent: Yangi asr avlodi. 45-49, 112-116, 234-238-betlar.
30. **Ibsen, G**. (2020). *Qo'g'irchoq uyi*. (M. Muhammadjonov, tarj.). Toshkent: O'zbekiston. 23-27, 56-60, 89-93-betlar.
31. **Bekket, S**. (2021). *Godoni kutish*. (O. Rajabov, tarj.). Toshkent: San'at. 34-38, 67-71, 98-102-betlar.
32. **Lehmann, H-T**. (2020). *Postdramatik teatr*. (S. Ahmedov, tarj.). Toshkent: Fan. 78-85, 156-163, 234-241-betlar.